

Свети мъченик Потит Сердикийски

† 160 година
Чества се на 13/14 януари

Свети великомъченик Потит Сердикийски – първият раннохристиянски мъченик на София

В края на месец февруари 2020 г. Българската православна църква получи в дар от Ватикана частици от св. мощи на двама древни светци – св. Климент Римски и св. Потит, свързани с ранната история на Сердика. И ако за първия светител на Църквата е писано много, то второто име е почти неизвестно на българските християни. В настоящата статия ще се опитаме да прелистим страниците на историята от 2 в. до нашето време, за да съберем частиците памет за този свидетел на Христа, широко почитан в италианските земи, но напълно забравен в земите на своя подвиг и мъченичество. И както всяко изследване в областта на агиологията, и настоящото има за цел не просто реконструкция на случилото се в миналото, но е призив към възстановяване на молитвената връзка с този Христов мъченик. Дълбоко съм убеден, че църковната памет е жива, само когато подбужда към молитва, само когато се превърне в молитвена памет.

Молитвата е връзката на човека с Бога, неговият разговор с Бога. Тя е диханието на вярващото сърце, израз на божественото в човека, начин за преодоляване на ограниченията на този свят и този живот и реализиране на истинската потенция на това, което Сам Бог е вложил във всекиго от нас. Молитвата е средството, чрез което се издигаме от чисто биологичното, присъщо на всички твари, към духовното, към което само и единствено човек е призван (срв. 1 Кор. 15:39-50). Свидетели за тази сила на молитвата са носителите на светостта, истинските примери от хилядолетния живот на Църквата, които чрез молитвата още тук, приживе, са открили вратите на небесното царство. Бидейки плът и кръв, те са се издигнали над физическите ограничения на материята, над земните закони, които движат света, станали са синове на Бога. Това синовство не е нещо въображаемо, а е истинско, то е стъпало над спасението. Синовството е истинското призвание за човеците – обожението (теосис), в изпълнение на думите на Господ: „Аз рекох: вие сте богове, вие сте всички синове на Всевишния“ (Пс. 81:6). За нас, които днес се спасяваме, е жизненоважна молитвената връзка с тези хора, вече небесни жители. Затова епископите са полагали и днес също трябва да полагат усилия да създават и поддържат във вярващите потребността от молитвена връзка с мъчениците и другите свидетели на живота в Христос. Прочутите кападокийски епископи навремето са издигали мартириуми, организирали са чествания, призовавали са християните да имат молитвена връзка със своите съвременници, пострадали мъченически за Христос. Те са правили това, защото

от опит са знаели, че двигател на молитвата са живите примери и молитвената памет. Не мъчениците, а ние имаме нужда да съединим своята молитва с тяхната, която е „дала кръв и е получила дух“ и която и сега се издига пред Божия престол.

И друг път в изследванията си сме отбелязвали, че църковната история на нашите земи крие неподозирани богатства, които чакат да бъдат изчистени от праха на забравата. Превратностите на историята ни са заличили от паметта на тукашните християни имената на апостоли и апостолски мъже, мъченици и преподобни, които са положили основите на Църквата ни. Напразни остават усилията на църковните историци, ако разказаното от тях остане единствено в книгите. Истинският плод на тяхното дело е да допринесат нашата молитва да се съедини с молитвата на тези, които предстоят пред Господ, имат дръзновение пред Него; и тази обща молитва да бъде действена, спасителна и раждаща новия Адам във всекиго от нас.

Детето-мъченик Потит е едно от забравените имена в християнската история на нашата столица. Св. мъченик Потит е най-ранният известен с името си мъченик за Христовата вяра от Сердика. Дълги години, включително и днес, животът, делото и най-вече мястото, където той е роден и където вероятно загива мъченически, са предавани превратно. Със съжаление трябва да отбележим, че в редица авторитетни издания, каквито са мартиролозите, както и в житията, които са в обращение в Православната църква и преди всичко в славяноезичните поместни църкви, родният град на светеца, Сердика, на много места е заменен със Сардиния.[1] Тази съзнателна подмяна или поправка на града, в който светецът е роден и се подвизава, е възникнала в периода 16-17 в. и е безкритично възприета и вкарана в обращение и вече няколко века се тиражира от мнозина. С още по-голямо съжаление трябва да отбележим, че в календара на родната ни Църква името на светеца изобщо не фигурира и не ни е известно да съществува български превод на житието.

Първи опит за възкресяване на паметта на св. Потит Сердикийски

Името на първия мъченик на Сердика св. Потит беше споменато за първи път във връзка с кандидатстването на София за европейска столица на културата. Тогава бяха организирани различни мероприятия, които да привлекат вниманието върху древността на града. По този повод на електронния сайт <http://www.sofiamuseum.bg/>, който за съжаление вече не се поддържа, бяха публикувани освен другите материали за древната история на София и две статии, в които името на св. Потит беше извадено от забравата и се постави въпросът за изгубената църковна и обществена памет. В тях авторката прави опит да обясни как се е стигнало до тази забрава, как е била заменена с почит към св. Пантелеймон, св. Козма и Дамян и др. и как паметта към светеца живее и до днес, но далеч от България, в друга държава, в друга църква, в Южна Италия.[2] Към статиите има фотографии от различни места и кадри от храмове в Италия, където паметта на светеца продължава да е жива. Това хубаво начало обаче остана половинчато, недовършено, защото в публикациите липсват сведения за живота на светеца, няма дори опит за превод на някое от съществуващите жития или съставяне на компилирано житие от запазените сведения. Липсват дори малки податки за живота, чудесата и подвига му. Вероятно и поради това тези публикации не можаха да развълнуват вярващите, да предизвикат техния интерес. Друг проблем е възпроизвеждането на натрупаните грешки, например името на бащата на светеца е погрешно разчетено и от Хилас (Hylas),[3] както е споменат още в най-ранните жития, в българската интерпретация се превръща в Илия.[4] Подобни трансформации и интерпретации има много, а някои от тях безкритично са официализирани през Уикипедия.[5] Казваме това, защото сме убедени, че името дори и на най-светлия образ в историята на Църквата не би имало никакво въздействие върху хората, ако не е изпълнено със съдържанието на живота, който стои зад този образ. Именно животът на един светец ражда молитвената памет и

молитвената връзка с него. Името без житийното свидетелство не може да развълнува, да привлече, да създаде почит. Затова образът на всеки светец трябва да бъде покрит от негово житие. А това житие трябва максимално според възможностите да отразява неговия живот, защото в противен случай то не може да затрогне съзнанието на вярващия човек, а без житийно свидетелство името на светеца не може да развълнува, да привлече и роди молитвената почит.

Кой е свети Потит?

Св. мъченик Потит е реална личност. Той е живял при управлението на римския император Антонин Пий (138-161 г.). Свидетелство за това са запазените мощи на светеца, а също и многобройните чудеса, които извършва приживе, както и след мъченическата си смърт, дори до днес. Според най-ранното житие, което с основание, като предшествашо всички останали, можем да приемем за най-достоверно, св. Потит е роден в Сердика, днешна София.[6] Годината на неговото раждане не е посочена, но можем да предположим, че това е 145, 146 или 147 г., предвид факта, че когато мъченически умира за Христос, той е все още дете, едва на 13 години.[7] Раждането и смъртта му стават по време на управлението на имп. Антонин Пий, както изрично е посочено в мартиролозите и в житията на светеца, а за година на неговата смърт се приема 160 г.[8] Роден е в семейството на заможни родители. Името му идва от латинското Potitus – „овладян“, „могъщ“ (мин. страд. прич. от гл. potior – „завладявам“). В ранно детство става християнин, като за него важат думите на псалмопевица: „Ти си моя надежда, Господи Боже, мое упование от младините ми“ (Пс 70:5).[9] Баща му, който е споменат с името си, се нарича Хилас (Hylas). Той се опитва всячески да отвърне сина си от Христос и дори го затваря в тъмница, но св. Потит е непреклонен. Нещо повече, по молитвите, твърдата вяра и свидетелството на сина си самият Хилас повярва в Господ. Св. Потит по чудесен начин е взет на облак и пренесен в Епир. Там той продължава да проповядва за Христос и изцелява от проказа Кириаки (Неделя), съпругата на римски сенатор. Тя заедно с мъжа си и цялото им домакинство приемат св. Кръщение. След известно време св. Потит се озовава в планината Гарган (Garganus) в Южна Италия, където се подвизава в безмълвие. Славата му на чудотворец се разнася из цялата империя. Там е посетен от слугите на имп. Антонин, чиято дъщеря страда тежко, обладана от бяс. Чрез устата на девойката бесът казва, че само св. Потит може да го изгони от нея. Слугите довеждат светеца в двореца при императора. С молитвата си св. Потит прогонва беса от момичето. Светецът изцелява и самия император, който междувременно се е разболял. Императорът, разбира се, е щастлив от собственото си изцеление и това на дъщеря си, но вместо с благодарност отвърща на св. Потит с голяма жестокост. Заради отказа си да принесе жертва на езическите богове, на които императорът вменява собственото си изцеление, на св. Потит е изтръгнат езика и са избодени очите. Въпреки това св. Потит продължава да изобличава императора и да славя Христос. Несломимостта на вярата му предизвиква нови продължителни и тежки мъчения, които св. Потит понася с упование в Господ. Той е хвърлен на лъвовете, но те само покорно скланят глава в нозете му. Императорът нарежда да бъде хвърлен във врящо масло, но и оттам светецът излиза невредим. В безсилието си да наложи волята си над св. Потит, императорът нарежда той да бъде посечен с меч и обезглавен. Вместо кръв, пише в житието му, от тялото на светеца-дете потича мляко. Това се случва ок. 160 г. по време на управлението на имп. Антонин Пий, когато управител на областта е Геласий.[10] Както казахме, по време на своите мъчения и смърт св. Потит е бил все още дете, едва на 13-годишна възраст. Като дата на смъртта му и съответно за почитане на паметта му е посочен 13 (днес вече 14) януари.[11]

Най-ранните сведения за св. Потит

Най-ранните сведения за св. Потит, достигнали до нас, са съвсем оскъдни.[12] Най-древното известие, в което се споменава името на светеца, е от края на 4 – началото на 5 в. Тогава епископът на Неапол св. Севир († 409 г.) построява четири базилики и два манастира. Единият манастир е посветен на св. Мартин, а другият на св. Потит.[13] Трябва да отбележим, че относно сведението за манастира на името св. Потит е изказано съмнение, че е по-късна интерполация в текста.[14] Името на светеца и кратко сведение, че е пострадал по време на управлението на имп. Антонин, намираме в Мартиролога на Беда Достопочтени, на св. Йероним и др.[15] В Неаполитанския стенен календар от храма „Св. Йоан Предтеча“ в Неапол, който съдържа имената на светци, просияли в периода 6-9 в., под датата 13 януари също присъства св. Потит.[16] Изключителна ценност представлява и наскоро откритото най-ранно изображение на светеца в криптата на храм близо до гр. Гроталие, Южна Италия (Riggio fuori Grottaglie).[17] Изображението е датирано от 10 в.[18] Два пергаментата от гр. Пулия (Апулия), Южна Италия, съответно от 1118 и 1129 г. свидетелстват, че св. Потит е покровител на града и там има издигнат храм, посветен на него.[19]

Тези най-ранни сведения за св. Потит са от изключителна важност, защото свидетелстват за разпространението на култа към светеца в Сардиния и въобще в Южна Италия. Както ще видим в нашето изследване, но без да навлизаме в детайли поради ограничения обем на статията, внимателният прочит на тези най-ранни сведения за светеца в Южна Италия показват, че много рано там се смесва както почитта, така и поклонението на мощите на няколко светци и мъченици с името Потит, които във времето се асоциират с един светец, носещ името Потит, който от своя страна се отъждествява със св. Потит Сердикийски. Това само по себе си показва колко силен и устойчив е образът на сердикийския светец в Италия, така че във времето да се наложи като основен сред другите едноименни светци.

Житието на светеца

За разлика от по-ранните мартиролози, в които се появяват първите кратки сведения за светеца, най-ранното съхранило се и достигнало до нас житие (passio) на св. Потит е от 8 в.[20] В случая имаме особената привилегия на пряк достъп до оригинала на ръкописа, което по отношение житието на св. Потит е от изключителна важност за нас, защото в по-късните векове са правени малки, но съществени промени с цел да се намери „логическо“ решение на многото и сериозни проблеми, пред които са изправени изследователите на живота на светеца.

Един от тези проблеми е свързан с родното място на св. Потит. Въпросът, който си задават изследователите, е, как при положение че светецът е роден в Сердика (според ранното житие), светите мощи на това 13-годишно дете мъченик се оказват в Сардиния? Именно за да се избегнат тези трудни за интерпретиране места, родното място на светеца от Сердика в по-късните жития се променя на Сардиния.[21] В случая с житието на св. Потит можем да видим, че в оригинала на най-ранния ръкопис Сердика, т. е. София, изписана в случая като Sardicia, недвусмислено стои като родно място на светеца.[22] До нас са достигнали още няколко варианта или преписа на това житие от периода на 9 в.[23] В тях с много малки промени се преповтаря съдържанието се в първоначалното житие, като името на родния му град в тях също е Сердика, изписван във вариантите: Serdica, Sardica или Serditia.[24] Името на Сердика неизменно присъства и през следващите векове в достигнали до нас ръкописи, съдържащи името и сведения за св. Потит.[25] В Cod. Vat. A. 2, от 10-11 в., съхраняван във Ватикана, четем: „... in civitate Serdica“, „в град Сердика“.[26] В кодекса от 11 в. от Неаполската библиотека: Cod. VIII. B., също четем: Сердика „Sub Antonino imperatore et Gelasio praesidi factum est in diebus illiis sanctus Potitus dum esset in infantia constitutus in Serdica...“.[27] В английския ръкопис

от 11 в. Cotton MS Nero E I/1, който съдържа ранното житие на светеца също е изписано родното му място „Serdica“.[28] В Cod. 91 на библиотеката Алесандрина в Рим, който е копие на ломбардски ръкопис на манастира „Casa Nova“, от кардинал Боромини името на родния град на светеца е даден като „Sardica“ – Сардика.[29] В Cod. 94 на същата библиотека Алесандрина в Рим, който е датиран 16-17 в., името на родния град отново е даден като „Sardica“ – Сардика.[30] В Cod. Н. 3, съхраняван в библиотека „Валицелиана“ в Рим и датиран 16-17 в., родното място на св. Потит също е „Sardica“ – Сардика.[31] В Acta Sanctorum от средата на 17 в., където са събрани част от житията на светеца и са описани някои разночетения в различни ръкописи от различни векове, срещаме както Sardica, така и Serdica, Sardorum, Sardinia, Sardum, Serditia.[32] И там обаче в първите, най-ранни редакции на житието отново имаме само и единствено Sardica.[33] От казаното дотук се вижда, че в ранните актове и жития на светеца единствено Сердика, в различните вариации по изписването на името, присъства като родно място и начало на неговия мъченически подвиг. Това неминуемо повдига въпроса кога и защо преписвачите и изследователите променят името на родното място на св. Потит?

Сердика или Сардиния?

Както вече посочихме, най-ранните достигнали до нас сведения за мъченика от 5 в. нататък недвусмислено говорят за Сердика като родно място на св. Потит. Житията на светеца, най-ранното от които е от 8 в., също сочат древното име на нашата столица София. Според един от най-авторитетните изследователи на почитта към св. Потит Антонио Мотола промяната на родното място на мъченика от Сердика на Сардиния започва в по-ново време, от 1580 г., като в основата е един местен, роден и израсъл в Сардиния патриот Джовани (Ioannis) Франческо Фара.[34] В своето изследване De rebus Sardois Д. Фара променя родното място на светеца от Сердика в Сардиния, като основният му аргумент е съхранената почит към светеца в Каляри, главния град на о. Сардиния, докато в Сердика почит към мъченика липсва.[35] Вероятно фактът, че по това време почитта към св. Потит в Сардиния е била особено голяма, а в гр. Пулия, който също е в Сардиния, са се съхранявали част от неговите мощи, е дал повод на Фара да преведе Серди(к)та като Сардиния и да пренесе както раждането, така също и мъченическата смърт на светеца на острова.[36]

Почти веднага след Д. Фара друг известен италиански изследовател, Цезар Бароний, също решава да промени родното място на св. Потит и заменя Сердика със Сардиния, като вероятно аргументите му са подобни.[37] В действителност култът към св. Потит в Южна Италия е засвидетелстван още от периода на Ранното средновековие, докато в Сердика той вероятно от 5 в. нататък, след нахлуванията и разрушенията първо от готите, а след това от хуните, напълно изчезва.[38] За разлика от София, където дори името на светеца е заличено от паметта, много градове в Южна Италия са свързани с почитта към св. Потит. С особено специално отношение се славят градовете Трикарико, Пула и Асколи Сатриано.[39] В Южна Италия дори съществуват две села, които носят името на светеца – Сан Потито Санитико и Сан Потито Ултра. В подкрепа на това твърдение е и най-ранният документ от Южна Италия, в който е засвидетелствано първо името на замък „Св. Полит“ (castrum S. Politi), който впоследствие става селище Св. Потит – villa S. Potiti. Документът е от 767 г. и се пази в архива „Estense“ в Модена.[40] Тези свидетелства, включително и посоченият документ за замъка „Св. Полит“, показват, че култът към светеца, макар и широко разпространен в Италия, все пак се появява доста по-късно, няколко века след неговата мъченическа смърт. Не е изключено да е съществувало и по-ранно свидетелство, което да не е достигнало до нас, но на базата на запазеното до днес е трудно да се свърже Южна Италия с времето на мъченическата смърт на св. Потит. По-късната поява на почитта към светеца в Южна Италия ни дава основание да допуснем, че може би неговите мощи са пренесени тук и заедно с чудесата се разпространява и

славата му. На този етап обаче не разполагаме със сигурни аргументи, с които да подкрепим тази теза.

Житието на Алберти, една неуспешна компилация

В началото на 30-те години на 15 в. видният италиански архитект, художник, поет, лингвист, философ и музикант Леон Батиста Алберти (1404-1472), един от най-големите теоретици на ренесансовото изкуство, е натоварен от секретаря на папа Евгений IV, Биаджо Молин, да състави житие или по-скоро биография на св. Потит. На базата на наличните дотогава сведения за мъченика, Алберти се опитва съвестно да изпълни задачата, като прилага метода, използван от историците хуманисти. Ако анализираме написаното от него и от един от познавачите на творчеството му, проф. Антъни Графтън, то Алберти в опита си да извлече рационалното от житията на св. Потит, по-скоро се опитва чрез тяхното сравнение да компилира и имплицира в един текст сведенията за няколко светци, които са били известни по това време с името Потит.[41] Освен житието на св. вмчк Потит Сердикийски той сравнява и търси общи елементи в него с житието на св. Ефес и неговия другар св. Потит от Каляри.[42] В списъка с имената на мъчениците от Лион,[43] пострадали по времето на император Марк Аврелий, той намира името на св. Понтикус и приема, че вероятно това е същият св. Потит Сердикийски, чието име е транскрибирано грешно поради невнимание (*librariorum negligentia*).[44] В житието на друг много популярен в Италия светец, св. Грегентий, архиепископ на Тафар, се споменава за неговата среща и дружба с детето Потит от Тракия в Картаген.[45] Можем да предположим, че на Алберти е било известно също, че и дядото на св. Патрик се е наричал Потит.[46] Изправен пред този труден до невъзможност за решаване ребус, сам Алберти признава в писма до приятели, че това, което накрая е съставил, не е историческа биография, нито житие, защото не може да гарантира историчността на написаното, а сведенията за другите светци от периода около времето, когато живее и умира св. Потит Сердикийски, не се покриват с написаното за Сердикийския мъченик и не могат да бъдат използвани в неговия труд.[47] Но въпреки това Алберти е изкушен да промени някои неща в съществуващите жития на светеца. В Codex 767 на библиотека „Рикардиана“ във Флоренция се пази оригиналният латински текст на Vita S. Potiti от непубликуваните ръкописи на Леон Батиста Алберти. Самият окончателен текст на житието е написан между края на 1432 г. и първите месеци на 1434 г. В него Алберти събира многобройните чудеса на светеца, които внимателно е изучил и на които е придал една по-елегантна литературна форма.[48] Промени обаче, както казахме, има: Сердика остава родното място на светеца, но името на императора, от когото св. Потит страда мъченически и който във всички жития и мартиролози от 5 до 15 в. е ясно посочен – Антонин Пий, при Алберти става Марк Аврелий (161-180).[49] Това е вероятно под влиянието на Евсевий Кесарийски и неговата Църковна история, където са описани големите гоненията на християните в Лион по времето на Марк Аврелий.[50] За да се напаснат събитията по отношение на хронологията с управлението на имп. Антонин Пий и неговия наследник Марк Аврелий, в житието на Алберти е променена и възрастта на св. Потит и той от 13 става 15-годишен.[51] Всички тези промени в житието на светеца обаче не могат да обяснят как и защо в православните календари паметта на св. мъченик се появява на 1 юли, в деня, в който чествуваме паметта на св. безсребърници Козма и Дамян, преп. Петър Константинополски и др.[52] Прави впечатление, че датата 1 юли като ден, в който се чества паметта на светеца, се появява още през 1764 г. в книгата на св. Димитрий Ростовски Жития на светците.[53] Едно частично обяснение може да бъде фактът, че много отрано почитта към св. Потит Сердикийски на Запад, в Италия, се смесва с почитта към един от другите негови едноименни светци и мъченици на Църквата – св. Потит от Каляри, другар на св. Ефес.[54] Св. Ефес е бил военачалник при имп. Диоклетиан. Императорът го

изпраща да унищожи християнството в Сардиния, но св. Ефес има видение, в което Бог чрез св. архангел Михаил му забранява да преследва християните. Така той, пристигайки на о. Сардиния, вместо да преследва християните, обръща армията срещу езичниците. За тази си постъпка, заедно със своя приятел св. Потит, който е родом от Каляри,[55] са наказани с мъченическа смърт. Когато през 11 в. жителите на Пиза превземат Сардиния, те взимат мощите на двамата мъченици и ги пренасят тържествено в своя град.[56] В Пиза са съхранени някои ранни изображения на св. Ефес, както и на св. Потит, но силно повредени. В храма в Пиза е издигнат олтар, посветен на светците, който обаче в случая е осветен не в деня, в който се чества мъченическата им смърт, 13 юни, а в деня, в който са пренесени мощите им в Пиза – 13 ноември.[57] Възможно е тези и подобен вид други сведения за едноименни светци безкритично да са интерполирани към житието на св. Потит Сердикийски и това да е променило датата, в която е честван в Православната църква. На този етап датата 1 юли като ден за църковна почит остава необяснима в православен контекст.[58] Независимо какво е довело до преместването на паметта на св. Потит на друга дата, изворите са категорични, че датата на мъченическата му смърт е 13 януари, и е редно днес, когато възстановяваме паметта на светеца в родината му, под тази дата да бъде поставен и в календара. Трудният до невъзможност за събиране пъзел на всички ранни сведения и трансформации, свързани с живота и мъченическата смърт на св. Потит, късната поява на житието, различните интерполации в него, многото неясноти, смесването с жития и сведения на други, включително и едноименни светци, както и големият ареал на дейността на светеца и предвид детската му възраст, стават причина днес Римокатолическата църква да обяви житията на светеца за недостатъчно достоверни и да ги извади от официално обращение. Изваждането на житията от обращение доведе дотам, че и името на св. Потит вече не присъства в някои от новите издания, справочници и енциклопедии, включително и в последните издания на най-авторитетната *The New Catholic Encyclopedia*. [59]

Настоящото кратко изследване няма претенции да изчерпва въпросите, които поставя пред изследователя житието на първия засвидетелстван с името си мъченик на Сердика. Надяваме се обаче това да бъде едно добро начало за възстановяването на паметта и молитвената почит към светеца в нашата родна църква. В изследването си се опитахме да посочим и част от проблемите, които житието поставя пред изследователите, да приведем голяма част от изворовата литература и да насочим към някои от разработките по темата, с което искрено се надяваме да поставим началото на бъдещи изследвания, за да бъде възстановена почитта към това голямо име в историята на Църквата и в неговия роден град София.

* За първи път този текст е публикуван в сп. Християнство и култура, бр. 3 (150), 2020, с. 44-54 (бел. ред.).

[1] В изданията на Римския мартиролог след 17 в. името на Сердика е заменено със Сардиния. Виж, например: *Martirologio Romano. Publicato per ordine della fel. Mem. Di papa Gregorii XIII. Revisto, e corretto d'ordine di papa Clemente Decimo, Venezia 1702*, p. 8; *Martirologio Romano. Martyrologii Romani Gregorii XIII jussu editi, Urbani VIII et Clementis X, Romae 1749*, p. 9; *Martirologio Romano, Publicado por orden del papa Gregorio XIII, Madrid 1791*, p. 12; *The Roman Martyrology*, ed. J. Gibbon, Baltimore 1916, p. 13.

[2] Вачкова, В. „Св. мъченик Потит Сердикийски в паметта на родния си град“ – В: Софийски музей, 2014, <http://www.sofiamuseum.bg/> (достъп на 12.2.2015 г.). Вачкова, В. „В деня на християнска Сердика да почетем първия ѝ мъченик – св. Потит“ – В: Софийски музей, 2014, <http://www.sofiamuseum.bg/> (достъп на 12.2.2015 г.).

[3] В митологията Хилас е син на цар Тиодамус и на нимфата Менодике. Херкулес убива цар Тиодамус, а Хилас става спътник, а по-късно и любовник на Херкулес. Хилас е причината Херкулес да се присъедини към аргонавтите в търсене на Златното руно. Когато корабът на аргонавтите достига малоазийска Мизия, Хилас

тръгва да търси прясна вода. Той намира извор, но изворните нимфи се влюбват в него и го похищават във водите. От Хилас остава само стомната, която да посочи къде е бил. Херкулес тръгва да търси Хилас и е изоставен от аргонавтите. Търсенето на Хилас се превръща в ежегоден религиозен ритуал в Мизия. Виж: *Encyclopedia of Greco-Roman mythology*, ed. M. Dixon-Kennedy, Santa Barbara, California 1998, p. 167.

[4] Вачкова, В. „За забравената древна слава на Християнството в българските земи“ – https://www.lentata.com/page_9664.html (достъп 24.3.2020 г.).

[5] „Свети Потит Сердикийски“ (достъп 24.3.2020 г.).

[6] Würzburg, Universitätsbibliothek, MS M.p.th.q.28a, Passio Potiti folio 63r-70r: Isidorus Hispalensis, Passio Eugeniae et Potiti, Missa pro defunctis. <http://vb.uni-wuerzburg.de/ub/mpthq28a/pages/mpthq28a/125.html> (достъп 30.3.2020 г.); BHL (Bibliotheca hagiographica Latina) antiquae et mediae aetatis K-Z (ediderunt Socii Bollandiani), 2, Bruxellis p. 1006 (6908).

[7] Такава възраст посочва св. Беда Достопочтени в своя *Мартиролог*. Beda Venerabilis, *Opp. Pars 4 – Historica. Sect. 2 – „Martyrologia“* – PL 94, 801. Виж също: *The complete works of Venerable Bede, in the original Latin, collated with the manuscripts, and various printed editions*, ed. rev. J. Giles, Vol. 4, *Historical tracts. Martyrologium*, London 1843, p. 17; BHL..., p. 1006 (6908).

[8] Champagny, F. *Les Antonins: Ans de J.-C. 69-180. Suite de Césars et de Rome et la Judée*, Vol. 3, Paris 1875, p. 107.

[9] Житието на светеца недвусмислено говори за ранното проникване на християнството в Сердика и косвено свидетелства, че пръв епископ на столицата ни е бил св. Климент папа Римски, преди да отпътува за Рим, където да заеме епископската катедра. За св. Климент Римски виж по-подробно: Каравълчев, В. Св. „Климент, папа Римски – първи епископ на София“ – В: *Християнство и култура*, бр. 10 (67), 2011, с. 128-134.

[10] AASS Ian. I (*Acta Sanctorum: Quotquot toto orbe coluntur, vel a Catholicis Scriptoribus celebrantur. Januarius*); 1, 1, ed. Societas Bollandiensis, Antwerpen 1643, p. 754.

[11] *Martirologio Romano...*, 1702, p. 8; *Martirologio Romano...*, 1749, p. 9; *The Roman Martyrology*, p. 13. Датата на мъченическата смърт на светеца е 13 януари. Поради изправянето на календара във връзка с натрупваните през годините грешки (всяка година календарната година изостава с няколко секунди от астрономическата) днес вече на Запад датата на честването на паметта му е 14 януари.

[12] BHL..., p. 1006.

[13] O'Reilly, A. *The martyrs of the Coliseum. Historical records of the great amphitheater of ancient Rome*, Toronto 1874, p. 181; Bischoff, B., M. Lapidge *Biblical commentaries from the Canterbury school of Theodore and Hadrian*. Cambridge, 1994, p. 114, f. n. 145; *Encyclopedia of Ancient Christianity. Institutum Patristicum Augustinianum*, Vol. 3, ed. A. Lermardo, Downers Grove, Illinois 2013, p. 569.

[14] Ibid.

[15] AASS Ian. I..., p. 754; Beda Venerabilis... – PL 94, 801; *Sanctilogium. Codex bibl. Privatae Caesaris austriaci* 9397 a. – In: *Analecta Bollandiana*, 14, Bruxelles 1895, p. 36; *Martirologio Romano*, Vaticano 1750, p. 9-10.

[16] Vakareliyska, C. „The Neapolitan wall calendar from a Medieval Slavic perspective“ – In: *Scripta*, 14-15, 2015, p. 136.

[17] Castelfranchi, M. *Pittura monumentale bizantina in Puglia*, Milano 1991, p. 101-106; Safran, L. „Scoperte salentine“ – In: *Estratto dalla rivista Arte Medievale*, 2, 2008, p. 69-94.

[18] Safran, L. *Op. cit.*, p. 83; *The Medieval Salento. Art and Identity in Southern Italy*, Philadelphia, Pennsylvania 2014, p. 278.

[19] Palese, S., D. *Palma Storia delle Chiese di Puglia*, Bari 2008, p. 149.

[20] Würzburg, Universitätsbibliothek, MS M.p.th.q.28a: Isidorus Hispalensis, Passio Eugeniae et Potiti, Missa pro defunctis. Благодарение на новите технологии, използвани от големите библиотеки, този изключително ценен за нас ръкопис върху пергамент е достъпен в оригинал: <http://vb.uni-wuerzburg.de/ub/mpthq28a/pages/mpthq28a/125.html> (достъп 30.3.2020 г.).

- [21] За този проблем виж, например: Lifshitz, E. *Religious Women in Early Carolingian Francia: A Study of Manuscript Transmission and Monastic culture*, New York 2014. Chapter 3, f. n. 225.
- [22] Würzburg, Universitätsbibliothek, MS: M.p.th.q.28a, foglio 63r: Isidorus Hispalensis, *Passio Eugeniae et Potiti, Missa pro defunctis*. <http://vb.uni-wuerzburg.de/ub/mpthq28a/pages/mpthq28a/125.html> (достъп 30.3.2020 г.).
- [23] Codex Munich BSB Clm 3514; BHL..., p. 1006 (6908).; Почти всички вариации на житията на светеца са събрани от боландистите в: *Acta Sanctorum: (AASS) Ian. I, Antwerpen 1643*, p. 753-766, както и в по-късното им издание *Acta Sanctorum, Januarii, 2, Parisiis p. 35-48*. Виж също: *Catalogus Codicum Hagiographicorum Latinorum, Bruxellis 1909*, p. 137, 169; *Catalogus Codicum Hagiographicorum Latinorum, 3, Bruxellis 1893*, p. 153.
- [24] Единствено във Ватиканския кодекс от 9 в.: *Cod. Vat. „Regina Sueciae 482“ f. 17r*, вместо Сердика името на града е изписано като Сердития „... in civitate Serditia“. Кодексът е публикуван от А. Мотола: *Mottola, A. San Potito Martire di Ascoli Satriano: storia e culto, Foggia 1992*, p. 107-141. За това, че освен като Serdica името на нашата столица София някога се е изписвало и като: Serditia, Serdice, Sirdice, Syrdica, Serdcie, Sardicia и др., виж, например: *Constantini Magni. „Conslantini decrela et constitutions“ – PL 8, 259, f. n. P, col. 329, f. n. V, col. 342, f. n. P; Codicis Theodosiani Liber V, 8 – In: Codex Theodosianus, ed. G. Haenel, Leipzig 1842, p. 469, f. n. t & v. и др. Виж също: Dictionary of Greek and Roman Geography, ed. W. Smith, 2, Boston 1857, p. 966-967.*
- [25] BHL..., p. 1006 (6908-6912).
- [26] За съжаление нямаме достъп до този, както и до някои от следващите ръкописи, които ще цитираме по прекрасното изследване на Антонио Мотола: *Mottola, A. San Potito martire ascolano, Foggia 1989*, p. 24. Изследването няма официално издание, но имаме достъп до подготовения за публикуване текст: https://www.anspiciascolisatriano.it/files/files/1569/san_potito_di_antonio_mottola1.pdf (достъп 25.3.2020 г.).
- [27] Napoli, Biblioteca Nazionale „Vittorio Emanuele III“, VIII. B. 6, *Passio sancti Potiti martyris*, ff. 196r-199v.
- [28] British library MS: Cotton MS Nero E I/1 „Cotton-Corpus legendary“, 1, 1, *Passio sancti Potiti*, ff. 121v-124v: Ръкописът е открит в библиотеката на катедралата в Устъър (Worcester). Достъпен е онлайн на адрес: http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=cotton_ms_nero_e_i!1_fs001r (достъп 25.3.2020 г.).
- [29] Mottola, A. *San Potito martire ascolano...*, p. 25.
- [30] Ibid.
- [31] Ibid.
- [32] AASS, Ian. I..., p. 753-766.
- [33] Ibid., p. 754.
- [34] Mottola, A. *San Potito...*, p. 24
- [35] Fara, I. *De rebus Sardois. Liber primus*, Calari 1580, p. 72 ff.
- [36] Ibid., p. 72-73.
- [37] AASS Ian. I..., p. 753, n. 6.
- [38] Виж, например: Примов, Б. „Хуните и Сердика“ – В: Сердика, 3-4, 1942, с. 75-79.
- [39] За откритието на раннохристиянска базилика в Асколи Сатриано, която се предполага, че е свързана с почитта към св. Потит, виж: *Encyclopedia of Ancient Christianity...*, 2, p. 308.
- [40] Rossini, G. „Un’antica controversia per il possesso di Lugo e di S. Potito“ – In: *Studi Romagnoli*, 4, 1953, p. 103-118.
- [41] Grafton, A. *Worlds made by words: scholarship and community in the modern West*, Cambridge, Massachusetts – London 2009, p. 44.
- [42] Jameson, A. *Christian art and symbolism. Containing legends of the patron saints and virgin patronesses, the Greek and Latin martyrs, the early bishops, the hermits, and the warrior saints of Christendom*, London 1848, p. 276-277.
- [43] Quentin, H. „La liste des martyrs de Lyon de l’an 177“ – In: *Analecta Bollandiana*, 39, 1921, p. 113-138.
- [44] Frazier, A. *Possible Lives: Authors and Saints in Renaissance Italy*, N. Y. 2005, p. 68-70.
- [45] Berger, A. *Life And Works of Saint Gregentios, Archbishop of Taphar*, Berlin 2006, p. 32.
- [46] Freeman, P. *St. Patrick of Ireland. A Biography*, N. Y., 2004, p. 2.
- [47] Frazier, A. *Op. cit.*, p. 69-70; Grafton, A. *Op. cit.*, p. 44 ff.

- [48] Alberti, L. Opuscoli morali di Leon Batista Alberti gentil'huomo firentino: Ne' quali si contengono molti ammaestramenti, necessarij al viuer de' l'Huomo, cosi posto in dignita, come priuato (ed. it. a cura di C. Bartoli). Venezia 1568, p. 180-198.
- [49] Виж: Kircher, T. „Dead Souls: Leon Battista Alberti's Anatomy of Humanism“ – In: MLN (Italian Issue), 127, Num. 1, January 2012, p. 109; срв.: Grafton, A. Op. cit., p. 44.
- [50] Eusebii Cesariensis, Historiae Ecclesiasticae 5, 1 – PG 20, 408-432.
- [51] Alberti, L. Op. cit., p. 197.
- [52] Жития всех святых, сост. Йоан Бухарев, М. 2001, с. 363-365; Месяцеслов (март-август). Настольная книга священнослужителя, 3, М. 1979, с. 494-498.
- [53] Ростовский, Д. Жития святых, 4, Киев 1764, с. 446-455.
- [54] Jameson, A. Op. cit., p. 276-277.
- [55] Ibid., p. 277.
- [56] AASS Ian. I..., p. 753-754, n. 7. Според цитираните тук Acta Sanctorum пренасянето на мощите е станало през 1088 г., но тази година е под въпрос. Виж: Lemut, M. „Santi nei Mediterraneo dalla Sardegna a Pisa“ – In: Bolletino Storico Pisano, 74, 2005, p. 207.
- [57] Виж: Brand, B. Holy Treasure and Sacred Song: Relic Cults and Their Liturgies in Medieval Tuscany, Oxford 2014, p. 103, f. n. 107 и посочените там документи.
- [58] Още веднъж искаме да подчертаем, че подобно на много други светци от земите на България, в календара на БПЦ липсва и името на св. Потит. Надяваме се в най-скоро време този пропуск да бъде поправен, още повече след като Софийска епархия получи в дар частица от мощите на светеца.
- [59] The New Catholic Encyclopedia (Second Edition), 1-15, Washington – London – Munich 2003.

Автор: Венцислав Каравълчев

Първа електронна публикация www.sveta-gora-zograph-svbogoroditsa.com

Превод от гръцки изт.: pigizois.net

Икона: www.johnsanidopoulos.com

Софийска епархия получи драгоценен дар - частици от светите мощите на св. Климент Римски и св. Потит Сердикийски

На 27 февруари Негово Светейшество Софийския митрополит и Български патриарх Неофит посрещна в сградата на Софийска света митрополия частици от светите мощи на първия епископ на гр. Сердика (София) св. свмчк Климент папа Римски († ок. 101 г.), както и на младия мъченик св. Потит Сердикийски (145 – 160 г.).

Светините бяха подарени на Софийска епархия по молба и искане на Негово Светейшество Софийския митрополит и Български патриарх Неофит.

Свещените реликви, от името на папа Франциск, бяха донесени от делегация начело с папския нунций в България монсеньор Анселмо Гуидо Пекорари и представители на нунциатурата и католическата общност в България.

.....

По време на срещата Негово Светейшество патриарх Неофит изрази голяма благодарност за съдействието при издирването и предоставянето на светите мощи на богодаруваната Софийска епархия“, а монсеньор Анселмо Пекорари сподели: „За нас е голяма радост след повече от две години на търсене на светите мощи и след целия път на доставянето им в България да приключи този процес“.

Светите мощи ще бъдат тържествено пренесени и поставени за постоянно поклонение и почит в старинния столичен храм „Св. София“ – на 24 март (вторник) от 17:30 ч., в навечерието на големия Богородичен празник Благовещение, храмов празник на Базиликата.

<https://bg-patriarshia.bg/news/sofiyska-eparhia-poluchi-dragotsenen-dar-chastitsi-ot-svetit>
27.02.2020 | Автор: Софийска митрополия

2023 г.